

1.1.Genişletilmiş Üretici Sorumluluğu (GÜS) (*La Responsabilité Élargie du Producteur-REP*)

Genişletilmiş Üretici Sorumluluğu (GÜS), belirli ürün türleri için atık önleme ve atık yönetiminin düzenlenmesine yönelik özel düzenlemelerdir. Bu düzenlemeye göre üreticiler (*üreticiler, distribütörler veya ithalatçılar*) yani belirli ürünlerin piyasaya sürülmesinden sorumlu olanlar, kullanım ömürlerinin sonunda bu ürünlerden kaynaklanan atıkların önlenmesi ve atık yönetiminin finansmanını sağlamak veya bu süreci organize etmekle de sorumludur.

Üreticiler GÜS'den kaynaklanan bu yükümlülüklerini yerine getirmek için kamu makamları tarafından onaylanan ve kar amacı gütmeyen eko-kuruluşlar çerçevesinde kolektif olarak örgütlenmektedir. Bu sistemden en çok yararlanan ülkelerden biri olan Fransa'da şu anda on iki atık yönetim kanalı bu ilkeye göre faaliyet göstermektedir.

Fransa'da GÜS ilkesi 1975'ten beri yasalarda yer almaktadır. O dönemde, bu ilkeyi düzenleyen Çevre Kanunu'nun L. 541-10. Maddesinde, "Bu ürünlerin veya bunların üretiminde kullanılan unsur ve malzemelerin üreticileri, ithalatçıları ve dağıtıcıları, bunlardan kaynaklanan atıkların ortadan kaldırılmasını sağlamak veya buna katkıda bulunmakla yükümlü tutulabilir. " hükmü yer almaktadır. GÜS sistemi Fransa'da 1 Nisan 1992 tarihli ev ambalajlarına ilişkin kararname ile uygulanmaya başlamıştır. Daha sonra pil, kağıt, elektrikli ve elektronik ekipman (3E) vb. gibi birçok ürün sektörünü kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

Fransa'da, 10 Şubat 2020 tarihinde yürürlüğe giren Döngüsel Ekonomi için Atıkla Mücadele Yasası (*AGEC-2020-105 sayılı Kanun*), atıkları sınırlandırmak ve doğal kaynakları, biyoçeşitliliği ve iklimi korumak amacıyla üretim ve tüketim modelindeki değişimi hızlandırmıştır. Yasa ile AB'nin Tek Kullanımlık Plastik (SUP) Direktifi iç hukuka aktarılmıştır.

AGEC yasası, GÜS sektörlerinin organizasyon sistemini derinlemesine dönüştürmektedir. AGEC yasası ile GÜS sisteminin amacı, yalnızca üretilen atığın işlenmesi değil, aynı zamanda atığın önlenmesi de amaçlanmaktadır. Çevre Kanunu'nun L. 541-10 sayılı maddesi değiştirilerek, GÜS sektörlerinin özellikle ürünlerin yaşam döngüsünün uzatılmasını ve ayrıca onarım ile yeniden kullanımını eko-tasarım yaklaşımıyla teşvik etmeleri zorunlu hale getirilmiştir.¹

i. Eko-örgütler Yoluyla Kurulan Kolektif Sistem

Bu sistemde, piyasaya sürülen her ürün için üyeler (*üreticiler, distribütörler veya ithalatçılar*), ait olduğu eko-kuruluşa bir eko-katkı payı ödemektedir. Eko-kuruluş üye üreticilerinin sorumluluğunu üstlenir.

Katkı payı veya finansal modeli: Eko-örgütler, üyeler (*üreticiler, distribütörler veya ithalatçılar*) tarafından ödenen eko-katkı paylarını toplar ve toplanan katkı paylarını, atıkların toplanması için yerel makamlara veya ilgili operatörlere dağıtır,

Operasyonel model: Eko-örgüt üreticilerden eko-katkı paylarını toplar ve bu katkı paylarını atıkların toplanması ve işlenmesi hizmetini veren şirketlerle sözleşme yapmak için kullanır.

Uygulamada, eko-kuruluşlar bu iki finansman modelinin tamamını veya bir kısmını uygulamaktadır.

Eko-kuruluşların kuruluş şartları, sektörler arası komisyona danışıldıktan sonra Çevre Bakanı tarafından çıkarılan bakanlıklar arası kararname ile belirlenmektedir.

Uygulamada, eko-örgütler GÜS yükümlülüklerine tabi birkaç üreticiden oluşmakta ve üyeleri tarafından ödenen eko-katkılar ile finanse edilmektedir.

ii. Bireysel Sistem:

Bir üreticinin yükümlülüklerini bireysel bir toplama ve arıtma sistemi kurarak kendisinin yerine getirmeyi tercih etmesi durumunda, atık haline gelen tüm ürünlerinin ulusal topraklardaki herhangi bir noktada ücretsiz olarak geri alınmasını sağlaması gerekmektedir. Bu nedenle ürünlerin, menşelerinin

¹ https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000041599099/

belirlenebileceği ve uygulanan toplama sisteminin etkinliğinin sağlanabileceği bir şekilde işletilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda doğabilecek zararların tanzimi için mali bir garantiye ihtiyaç duyulmaktadır.

1.1.1. Eko-katkı:

Kurulan eko-kuruluş, üyelerinin, yani üreticilerinin çevresel sorumluluklarını yerine getirmelerini sağlar. Piyasaya sürülen her ürün için üretici, ait olduğu eko-kuruluşa bir eko-katkı payı ödemektedir.

Eko-katkı miktarı, her bir eko-örgüt tarafından belirlenen bir ölçeğe göre hesaplanmaktadır. Ödenecek eko-katkı miktarı, piyasaya sürülen ürünün türü ve kullanım ömrü sonunda atık yönetiminin maliyeti ile doğrudan bağlantılıdır. Eko-katkılar, üreticilerin yükümlülüklerini yerine getirebilmesi için gereken tüm finansmanı sağlar. Bu yükümlülükler arasında önleme, yeniden kullanım, toplama, ayırma, geri dönüşüm ve bilinçlendirme gibi işlemler bulunur. Özellikle ürünlerin eko-tasarımında çevresel teşvik kriterlerine uyulması durumunda, katkı oranları değişebilir. AGECE yasasına göre, ürün, çevresel kriterleri yerine getiriyorsa (bonus) ödenen katkı payı miktarı azaltılabilmekte veya ürün çok kirletici ise (atık) bu miktar artırılabilir. Buna eko-modülasyon denilmektedir. Bu nedenle atık üretimini sınırlandırmak ve geri kazanımını kolaylaştırmak, üreticilerin yararınadır.

Eko-katkılar devlet tarafından toplanamamakta ve miktarları devlet tarafından belirlenmemektedir. Bu nedenle eko-katkılar bir vergi değildir. Eko-katkı, üreticinin, atıklarının arıtılmasıyla ilgilenebilmesi için kendi eko-örgütüne ödediği mali bir bedeldir.

"Kirleten öder" prensibinin bir neticesi olarak üretici tarafından ödenen eko-katkı, daha az yerel vergi ödenmesini de beraberinde getirmektedir.

1.1.2. Fransa'da Genişletilmiş Üretici Sorumluluğuna Tabi Olan/Olacak Ürünler:

AGECE yasasından önce mevcut olan sektörler:

1. Ev ambalajı ve kağıt
2. Elektrikli ve elektronik ekipman,
3. Mobilyalar,
4. Tekstil ürünleri,
5. Piller ve akümülatörler,
6. Kimyasallar,
7. Lastikler,
8. Ömrünü tamamlamış araçlar,
9. Eğlence veya spor tekneleri,
10. Kendi kendini tedavi eden hastalar tarafından kullanılan tıbbi cihazların delinmesi,
11. Kullanılmayan ilaçlar.

Mevcut sektörler ek olarak AGECE yasası ile oluşturulan yeni sektörler:

1. Profesyonel ambalajlar
2. İnşaat sektöründen inşaat ürünleri veya malzemeleri,
3. Oyuncaklar,
4. Spor ve eğlence ürünleri,
5. Kendin yap ve bahçe ürünleri,
6. Mineral veya sentetik yağlar,
7. Sakız (2024),
8. Tek kullanımlık sihi ürünler,
9. Plastik içeren balıkçılık malzemeleri,
10. Tıbbi cihazlar (olasılık)

1.1.3. Katılımcı Bir Yönetişim Modeli: EPR Sektörler Arası Komisyonu

Paydaşlar arasında istişare, sürdürülebilir sektörlerin birlikte inşasında kilit unsurlardan biridir. İstişare, sektör yönetim organı olan Sektörler Arası GÜS Komisyonu aracılığıyla sağlanmaktadır. Özellikle her bir sektör için çerçeve ve hedefleri belirleyen taslak şartnameler ve eko-örgütlerin onaylanması konusunda komisyonun görüşleri alınır.

Komisyon, her biri üreticileri, yerel yönetimleri, dernekleri, atık yönetimi operatörlerini ve Devleti temsil eden 5 üyeden oluşmaktadır.

Çevre Kanunu: madde D.541-6-1 (komisyonun oluşumu)

Komisyon Başkanı: Jacques VERNIER

Komisyon sekreteryası: secretariat-cifrep@developpement-durable.gouv.fr

1.1.4. Genişletilmiş Üretici Sorumluluğu Özgün Numarası

1 Ocak 2022 tarihinden itibaren, GÜS ilkesine tabi şirketlerin, AGECE hükümleri uyarınca ADEME (Fransız Çevre ve Enerji Yönetimi Ajansı) tarafından verilen özgün bir kimlik numarasına sahip olması gerekmektedir. Ürün alanlarının özgün kimlik numarası almaya başladıkları tarihler değişmekle birlikte, Fransa'da hâlihazırda üretici sorumluluğuna giren ve GÜS kaydı ile GÜS özgün numarası gerektiren ürün alanları yukarıda listelenmektedir.

Söz konusu kimlik numarası, yasaların gerektirdiği şekilde bir atık yönetim sisteminin üyesi olduğunun kanıtı niteliğindedir. Yine bu numara, GÜS yükümlülüklerine uyumun izlenmesine imkan tanımaktadır.

Fransız pazarında GÜS'ye tabi ürünleri üreten, ithal eden veya tanıtan kişilerin GÜS özgün numarasına sahip olması gerekmektedir.

1.1.5. Pazar Yerlerinin EPR Yükümlülükleri

AGECE yasası çerçevesinde Çevre Kanununa eklenen madde ile (Madde L. 541-10-9), GÜS ilkesi kapsamındaki ürünlerin uzaktan satışını yapan veya teslimatını kolaylaştıran çevrimiçi satış platformlarının veya pazar yerlerinin, 1 Ocak 2022 tarihinden itibaren bu ürünlerden kaynaklanan atıkların önlenmesini sağlaması veya atıkların önlenmesine katkıda bulunması gerektiği öngörülmüştür.

GÜS ilkesi, Çevre Kanunu Madde L. 541-10'da atıfta bulunulan tüm ürün üreticileri için geçerli olsa da, ürünlerin satışında kullanılan araçlara bakılmaksızın, üreticiler - AGECE yasasından önce - GÜS yükümlülüğünden kaçınmak için çevrimiçi satışları kullanabilmekteydi. Ancak bu yasa ile 1 Ocak 2022 itibarıyla Fransa'ya ürün satan satıcıların (yurt içinden veya yurt dışından), kanunda belirtilen ürün kategorileri kapsamında GÜS yükümlülüklerini yerine getirmeleri zorunlu hale gelmiştir.

Uygulamada, satış aracısı olarak hareket eden mesafeli satış siteleri, ürün üreticisinin GÜS yükümlülüğünü hâlihazırda yerine getirdiğini gösterebildikleri durumlar dışında, platformlarından geçen ürünler için GÜS gerekliliklerini yerine getirmekle yükümlüdür.

GÜS yükümlülüğü, bir eko-örgüt üyeliğini, bu ürünlerden kaynaklanan atıkların önlenmesi ve yönetimi için eko-örgüt'e mali bir katkı payı ödenmesini ve eko-örgüt'e beyan edilmek üzere satılan ürünlerle ilgili asgari bilgilerin bulunmasını gerektirmektedir.

1.1.6. TRIMAN İşaretlerini ve Ayıklama Prosedürlerine İlişkin Bilgileri Sergileme Yükümlülüğü

AGECE yasası ile getirilen Çevre Kanunu'nun L. 541-9-3 Maddesi, ev tipi cam içecek kapları hariç olmak üzere, GÜS ilkesi kapsamındaki her ürünün, tüketiciyi ürünün ayırma kurallarına tabi olduğu konusunda bilgilendiren bir Triman işareti ile işaretlenmesi gerektiğini öngörmektedir.

Söz konusu Triman işaretinin yanı sıra, üründen çıkan atıkların nasıl ayrıştırılacağına ilişkin bilgilerin de bu işaretin yanında yer alması gerekmektedir. Ürünün çeşitli unsurları veya üründen çıkan atıklar farklı ayıklama prosedürlerine tabi ise, bu prosedürler unsur bazında detaylandırılmaktadır. Bu bilgiler, diğer hükümler uyarınca iliştirilen semboller saklı kalmak kaydıyla, ürünün üzerinde, ambalajında veya bu mümkün değilse ürünle birlikte verilen diğer belgelerde yer almaktadır.

1.1.7. Mağaza İçi Geri Alma Yükümlülüğü (Çevre Kanunu Madde L. 541-10-8'in Uygulanması)

Temel günlük ürünler, sağlanan toplama kutuları ile ilgili mağazalara geri götürülebilmektedir. Elektrikli ve elektronik ekipmanlar ve piller, iade edilen ürünle aynı türde ürün satan mağazalara bırakılabilmektedir. Bununla birlikte, ilaçlar ve delici tıbbi cihazlar eczaneye iade edilmekte ve ambalajları ayırma kutusuna konulmaktadır.

AGEC yasası, mağaza içi geri alma yükümlülüklerini yeni ürünleri de kapsayacak şekilde genişletmiştir. Bu kapsamda, 1 Ocak 2022 tarihinden itibaren mobilya ve kimyasal ürünler mağazalara iade edilebilmektedir. Bu yükümlülük 1 Ocak 2023 tarihinden itibaren oyuncaklar, spor ve eğlence ürünleri ile yapı ve bahçe malzemeleri için de geçerli olmuştur.

1.1.8. Uygulanan Cezalar

"Döngüsel bir ekonomi için atıkla mücadele" yasası, yükümlülüklerini yerine getirmeyen üreticilere, eko-örgütlere veya bireysel kişilere ceza uygulama mekanizması getirmektedir. Mevcut sistemin etkinliğini artırmak ve Çevre Kanunu ve uygulama metinlerinin hükümlerine uyulmasını sağlamak amacıyla uygulanan cezalar artırılmıştır.

Çevre Kanunu'nun L. 541-9-5 maddesi uyarınca, GÜS kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmeyen bir üretici aşağıdaki cezalara tabi tutulabilmektedir:

- Piyasaya sürülen ürün başına veya ton başına 7.500 Avroya kadar para cezası;
- Günlük 20.000 Avroya kadar ceza ödenmesi;
- Aşağıdaki durumlarda 30.000 Avroya kadar ek para cezası:
 - ADEME tarafından tutulan SYDEREP kaydına kayıt yaptırılmaması;
 - Kayıta talep edilen bilgilerin doğru bir şekilde doldurmaması veya yanlış veri sağlanması;
 - EPR numarasının belirtmesi gereken materyallerde bu bilginin eklenmemesi halinde.

Çevre Kanunu'nun L. 541-9-6 maddesi uyarınca, Çevre Kanunu'nda belirtilen yükümlülüklerle aykırı hareket eden bir eko-örgüt veya bireysel sistem:

- Toplanan eko-katkıların %10'una kadar idari para cezası,
- Şartnameye uyulması için gerekli tedbirlerin tutarını içeren bir miktarı kaydetme yükümlülüğü, bu tedbirleri resen yerine getirmek için kullanılabilecektir;
- Günlük 20.000 Avroya kadar ceza ödenmesi;
- Onayın askıya alınması veya geri çekilmesi

Onaylandığı sektör için şartnamede belirlenen atık önleme ve yönetim hedeflerini karşılayamayan bir eko-örgüt veya bireysel sistem, bir iyileştirme planı uygulamakla yükümlüdür. Eko-örgüt veya bireysel sistem, hedeflere ulaşmak için bu plana tahsis edilmesi gereken kaynakların %150'sini tahsis etmelidir. Bu planın sunulmaması veya bu plana uyulmaması, Çevre Kanunu hükümlerinin ihlali durumunda

öngörülen para cezası veya cezanın ödenmesi veya onayın askıya alınması veya geri çekilmesi ile cezalandırılır.

Çevre Kanunu'nda öngörüldüğü üzere, bu cezalar çevreden sorumlu bakanlığın inisiyatifiyle verilmektedir. Bu süreçte üretici, eko-kuruluş veya ihlal eden bireysel sistem, yazılı veya sözlü olarak görüşlerini sunmaya çağrılmaktadır. Kararlar açıklanmaktadır.

Eko Kuruluşlar Listesi :²

Atık Tipi	Eko-Kuruluş
Hırdavat ve Bahçe Ürünleri	Hırdavat ve Bahçe Ürünleri (ABJ) 1- Boyacının Aletleri Kategorisi: ECODDS https://www.ecodds.com/ 2- Termik Motorlu Makineler ve Cihazlar Kategorisi: Ecologic https://www.ecologic-france.com/ecologic/a-propos-d-ecologic.html 3- Hırdavat Malzemeleri Kategorisi: Ecomaison https://ecomaison.com/ Valobat https://www.valobat.fr/ 4 - Bahçe Bakımı ve Düzenlemesine Yönelik Ürünler ve Malzemeler Kategorisi: Ecomaison https://ecomaison.com/ Valobat https://www.valobat.fr/
Mobilya Parçaları	Ecomaison https://ecomaison.com/ Valdelia https://www.valdelia.org/ Valobat https://www.valobat.fr/
Ev tipi ambalaj, basılı kağıt ve grafik kağıdı	Adelphe www.adelphe.fr Citeo https://www.citeo.com/ Leko https://www.leko-organisme.fr/

² <https://filieres-rep.ademe.fr/eco-organismes>

Piller ve taşınabilir akümülatörler	Corepile https://www.corepile.fr/ Batribox https://www.batribox.fr/
Elektrikli ve elektronik ekipman (EEE)	Hanehalkı Kategori 1, 2, 4, 5, 6 ve 8 için: Ecologic https://www.ecologic-france.com/ Kategori 1, 2, 3, 4, 5, 6 ve 8 için: Ecosystem https://www.ecosystem.eco/ Kategori 7 için: Soren www.soren.eco Profesyoneller: Kategori 1, 2, 4, 5, 6 ve 8 için: Ecologic https://www.ecologic-france.com/ Kategori 1, 2, 4, 5 ve 6 için: Ecosystem https://www.ecosystem.eco/
Kendi kendine tedavi gören hastalar tarafından kullanılan tıbbi cihazlar	Das Tri https://www.dastri.fr/
Profesyonel Ambalajlar (EPRO)	Restorasyon Ambalajları (ER) CITEO Pro https://www.citeopro.com/
Giyim, ev tekstili ve ayakkabı	Refashion https://www.refashion.fr/
Gezi ve spor tekneleri	Aper la Plaisance https://www.recyclermonbateau.fr/
Tütün ürünlerinden kaynaklanan atıklar	Alcome https://alcome.eco/
Spor ve Eğlence Ürünleri	Ecologic https://www.ecologic-france.com/
Oyuncaklar	Ecomaison https://ecomaison.com/
Yağlayıcılar	Cyclevia http://www.cyclevia.com/

Kullanılmayan İlaçlar	Cyclamed https://www.cyclamed.org/
Kimyasal Ürünler	Ecodds https://www.ecodds.com/ Ecosystem https://www.ecosystem.eco/ PyréO https://www.pyreo.fr/
Yapı sektöründen inşaat ürünleri veya malzemeleri	<u>Kategori 1 için - Mineral ürünler ve malzemeler (cam, mineral yün ve alçı hariç)</u> Valobat http://www.valobat.fr/ Ecominero http://www.ecominero.fr/ <u>Kategori 2 için - Mineral olmayan ürünler ve malzemeler (cam, mineral yün ve alçı dahil)</u> Valobat http://www.valobat.fr/ Ecomaison https://ecomaison.com/ Valdelia https://www.valdelia.org/
Lastikler	ALIAPUR https://www.aliapur.fr/fr/ GIE FRP https://www.eo-frp.com/ TYVAL
Binek Araçlar, Kamyonetler, 2 veya 3 Tekerlekli Motorlu Araçlar ve Dört Tekerlekli Araçlar (ARAÇ)	Recycler mon véhicule https://www.recyclermonvehicule.fr/

Daha fazla bilgi için:

https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006074220/2023-03-03/

<https://filieres-rep.ademe.fr/eco-organismes>

<https://www.ecologie.gouv.fr/cadre-general-des-filieres-responsabilite-elargie-des-producteurs>

<https://expertises.ademe.fr/economie-circulaire/filieres-a-responsabilite-elargie-producteurs-rep>

<https://institut-economie-circulaire.fr/responsabilite-elargie-producteur-rep-loi-economie-circulaire/>

<https://syderep.ademe.fr/informations/INFO>